

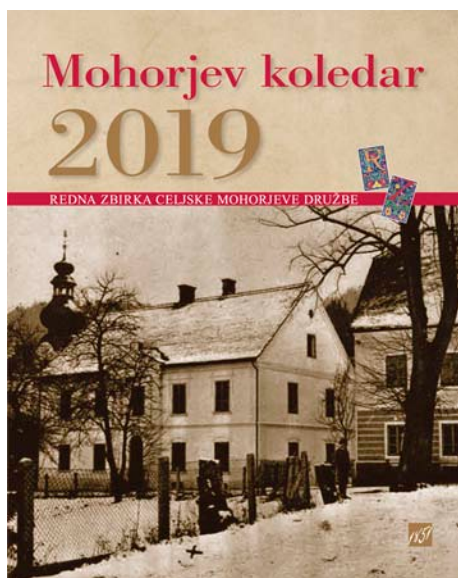

CELJSKA MOHORJEVA DRUŽBA

Prva slovenska založba

CELJE - LJUBLJANA

MOHORJEV KOLEDAR 2019

Podatki o knjigi

- Naslov: Mohorjev koledar 2019
- Avtor: več avtorjev
- Urednica: Cvetka Rezar
- Velikost: 210 mm x 270 mm
- Vezava: mehka z zavihi
- Število strani: 200 strani
- ISSN: 1318-5462
- Cena: 19,50 €
- Založnik: Celjska Mohorjeva družba
- Leto izdaje: 2018

Kontakt

Uredništvo

T 01 244 36 70

urednistvo@celjska-mohorjeva.si

»Slovenskemu ljudstvu v poduk in razveselovanje«

Mohorjev koledar najstarejše slovenske založbe za leto 2019 poleg koledarskih podatkov prinaša poučne, zgodovinske in portretne prispevke, širi domača in tuja obzorja ter se ozira po naravni in kulturni dediščini naše domovine.

Mohorjev koledar 2019 vstopa v 161. leto izhajanja in se tako kot vsakoletna knjižna izdaja ponaša z najdaljšim izročilom na Slovenskem, pa tudi v Evropi nima dosti tekmecev. Prvič je izšel leta 1857 kot Slovenska koleda za leto 1858, slovenskemu ljudstvu v poduk in razveselovanje, ter z istim naslovom leta 1858. Obe izdaji je uredil Anton Janežič (1828–1869), literarni zgodovinar, slavist, slovničar, slovaropisec in urednik, ki mu ob stopetdesetletnici rojstva v tem letniku namenjamo posebno pozornost. Iz življenja Mohorjeve se spominjamo tudi selitve Mohorjeve na Prevalje (1919), čemur ob stoletnici posvečamo letošnjo naslovnico, in stopetdesete obletnice rojstva Josipa Valentina Grudna, pisca Zgodovine slovenskega naroda.

Drugi prispevki, ubrano urejeni v smiselne in zaključne sklope, bralce med drugim spominjajo na pomembne dogodke iz domače in svetovne zgodovine kot tudi na aktualno kulturno-družbeno dogajanje preteklega leta, s spoštovanjem in hvaležnostjo pa se spominjajo tudi velikih imen, ki so s svojim življenjem in delom neizbrisno zaznamovali slovensko preteklost in sedanjost.

Avtorji

Janez Suhadolc, Zinka Zorko, Melita Zemljak Jontes, Ignacij Voje, Matija Remše, Lojze Kozar, Gregor Antoličič, Primož Kuret, Dejan Pacek, Ljudmila Bokal, Damjan Prelovšek, Borut Juvanec, Jože Strgar, Marjan Bradeško, Janez Turk, Anica Mikuš Kos, Sebastjan Kristovič, K. S., Lovro Šturm, Peter Kovačič Peršin, Silvester Gabersček, Jože Faganel, Stane Granda, Renato Podbersič ml., Meta Kušar, Jože Maček, Aleš Maver, Jerneja Jezernik, Andreja Legan

Ravnikar, Luka Vidmar, Rafko Valenčič, Berta Golob, Jožica Pizzoni, Igor Grdina, Tone Gorjup, Andrej Arko, Ivan Janez Štuhec, Andraž Arko, Tanja Ozvatič, Karl Hren, Franc Kelih, Marko Tavčar

Odlomki iz knjige

SVET JE NJEGOVA ROKA USTVARILA ... Marjan Bradeško

Na tržnici v Provansi. Foto: Marjan Bradeško.

Vinogradi v Piemontu. Foto: Marjan Bradeško.

veseljem sprejel nalogo, čeprav je bilo tedaj to moje prvo berilo v angleškem jeziku. Maša je bila lepa, nagovor nadškofa popotnim dušam primeren ... Po več kot dvajsetih letih sem slučajno ugotovil, da je tedanji baltimorski nadškof pozneje postal eden najpomembnejših ameriških kardinalov. Takšna so ta srečanja. Nikoli ne veš. Čisto navaden potnik je morda velik človek, čisto navaden potnik je morda izjemno zanimiva oseba, čisto navadni potnik je morda človek, ki nas bo razveselil, nam pomagal, ko najmanj pričakujemo ... Zato v srečevanju z ljudmi dopustimo, da iz njih zasije sončni utrinek – in naš skupni svet naredi lepši.

TAKO SEM SREČNA ...

Na letalu iz Dubaja, svojo pot je začelo v Karaciu v Pakistanu, poleg mene sedi Pakistanka. Malo se pogovarjava in ugotovim, da služi pri svoji delodajalci, ki sedi spredaj, v poslovnem razredu. Govno večkrat reče: »Tako sem srečna.« Medtem ravno začnejo deliti obroke in njena delodajalca pride od spredaj, iz poslovnega razreda, prinese hčer in jo da Pakistanki v naročje. Zanimivo. Počasi začnem jesti tudi mi. Ko moja sosedica ponovno reče: »Tako sem srečna,« jo vendarle vprašam, kaj je tisto, kar jo tako osrečuje. In pove, da je stara skoraj trideset let, da je pri dobrih tridesetih izgubila moža, da služi pri dobri gospe, ki jo plača dovolj, da sta lahko njena otroka šla v šolo. »Oj, tako sem srečna,« spet reče, preden nadaljuje. In izvem, da je hči že v službi, sin pa je pred kratkim

dobil delo v banki. In potem še pove, da je s svojo gospo, pri kateri služi, na poti v Francijo, kjer bo pazila otroka, medtem ko bo gospa smučala. Nič ne ve, kje je to in kakšno pot imata. Ko pristanemo v Frankfurtu, me vpraša, kje so gore, pa povem, da to še ni njen cilj. A ona je srečna. Ker ima delo. In predvsem, ker sta otroka samostojna – in imata delo. Kakšen materinski ponos!

DE RODE KREEFT

Sedim v imenitni restavraciji Rdeči rak sredi preplega staroveškega mesta Leuven v Belgiji. Mesto je polno študentov in gurmanskih restavracij – tokrat sem izbral eno od tistih, ki spadajo v sam vrh. Boge, morda sem zadnjič tukaj – v teh dobrih dveh letih sem preživel v mestu slabe pol leta. Nenazadnje pa je december, december zadnjega leta v drugem tisočletju. Jem ogromnega rdečega raka, okusna, malce pikantna zelenjava mu dela družbo. Začel sem z ostrigami, nikdar prej jih še nisem jedel, kozareček šampanjca je dopolnil okus. Natakari in kuhar sta v kapitanskih oblekah, v sicer napol prazni restavraciji na vseh mizah gorijo sveče, na vsaki je imenitna steklenica vina – kljub razkošnosti se počutim prijetno, domače. Mesto je okrašeno, vse je že v lučkah, čutili je pričakovanje – saj je vendar december, december leta 1999. Hvaležen in srečen sem, da mi je dano – da takole sedim, četudi neizmerno utrujen, pa vendar zadovoljen, hvaležen, da sem videl svet, da me ljudje, ki jih učim, spoštujejo, da se razumemo, da sem

85

Marjan Bradeško SVET JE NJEGOVA ROKA USTVARILA ...

Kalifornijski mak. Foto: Marjan Bradeško.

srečal pisano množico ljudi različnih narodov ... Vem, da so neke ljudje, ki so lačni, ki jim je hudo, ki trpijo – dobro se zavedam tega, zato sem toliko bolj hvaležen.

In v poplavi misli, sredi največjih gurmanskih užikov, se misli razbežijo po svetu. Najprej uidejo v Himalajo, pod mogočne Anapurne, pod katerimi Dario in Boris trenutno hodita, uživata neskončnost veselja in brezkončnost časov – in upam, se vsaj kdaj spomnita name. Moja ideja je bila iti tja, toda vedno je tako – učenci prekosojo učitelje, vse leto sem dajal spodbude, ko pa sta se odločila, sem jaz odpovedal. Pravzaprav sam nisem imel pri tem nič, le malce premalo odločnosti – spet so o meni odločali drugi – in sem jim pustil. Zatem se spomnim majskih pet dni, ki smo jih preživel v Toskani, dni, polnih drugečnega zaznavanja sveta, polnih prijetnih večerov za mizami z vinom in italijansko hrano, zelenih preprog žita, cipresovih drevedov ... In kar nenadoma, kar tako, sredi večerje, misel uide domov, tja, kjer sem preživel svojih prvih petindvajset let, med košato travo na naš Zeunk (zelnik), obdan z mogočnimi smrekami ... Nič, prav nič na svetu mi ne manjka v tistem trenutku po boga – tam, doma, je svetloba tako svetla, zelenilo tako zeleno in tišina tako tiha, da je niti potokček spodaj v dolini ne moti več. V velikem svetu sem, misli pa so tam, kjer je svet skrit pravzaprav na ozko jaso v goru, od koder ni razgleda dlje kot na cerkev na Koreni, komaj kaj stran. Edino znamenje, ki nakazuje velikost sveta, je bela črta, ki jo vleče letalo čez nebo. Druga je iz tiste doline ne

vidiš, le neskončno nebo. Me je to popeljalo sem, v svet, kjer sem nocoj srečen, hvaležen, nemiren, izgubljen?

SLOVENSKA ZASTAVA

Ena od številnih poti po Franciji. Restavracije se za večerjo odprejo šele malo pred sedmo, napolnijo se v dobre četrte ure. Ko je čas za večerjo, je čas. Ni kaj! Pripeljemo se v majhno vasio ne-kje v gričevnatem svetu provansalske pokrajine Luberon. Ena sama gostilna je v vasi. Vstopimo in dobimo krasno mizo. Spregovorimo nekaj besed, naročimo pijačo. Še preden kaj pride na mizo, lastnik nad kaminom razgrne veliko slovensko zastavo. Čudimo se. Vprašamo, kako je ugotovil, da smo Slovenci. In kako to, da ima zastavo. Izkaže se, da je velik zbiralec zastav, ima jih preko dvesto. Nas pa je prepoznal zato, ker precej časa poslovno preživi v Sloveniji. In pove, da vsak večer, ko ima kakšne zanimive goste, izobeši ustrezno zastavo, da vsi, večinoma so domačini in Francozi, vedo, kdo jih je počastil z obiskom – oziroma našel tam gori v samotnih predelih Provance.

MONTE DIABLO

Hodim po širokem vrhu gore Monte Diablo. Prelesto popoldne, februar je. V daljavi zasnežene gore Sierra Nevada, spodaj zelena Kalifornija – ni čudno, da so jo nekoč prisiljeni imeli za raj. Sredi februarja cvetijo marelice, trava je visoka in cvetja vse polno. Se celo na gori so drobne, skromne rože že cvetevale. Kanje se lahko prevažajo v hladnem vetru, ki edini da slutiti, da neke pa vendarle je zima. Dan je čist, most Golden Gate, čeprav daleč, se jasno riše na zahodnem obzorju. Nebo je polno ptic, spodaj tistih zemeljskih, višine so zavzele klenke ptice. Kar nekoliko pregošto je nebo. Vse nekam hiti, tudi jaz, tokrat kar ne strpim dolgo, nekoliko se sprehodim po pobočju, najdem ime-nitne borove storže, povsem drugače kot pri nas, velike in težke, potem pa se kar odpejem. V dolino, ki mrgoli, histerično hiti (pravzaprav zastoji na cesti to preganjavko malo umirjajo), hiti sem in tja, z dela, na delo, po nakupih, domov. Večina pa vendarle hiti ven, ven iz tiste moko naseljene Sillicieve doline, proti severu, v vinorodni dolini Napa in Sonoma, na smučišča pri jezeru Tahoe na

86

Rafko Valenčič

SVETI HIERONIM – NAŠE GORE LIST

Ob 1600-letnici njegove smrti (419/420–2019)

Ne, ni bil Slovenec, tudi Hrvat ni bil, čeprav nekateri pravijo, da je Dalmatinec, kar sam nikoli ni rekel ne zapisal, tudi Grk ni bil, čeprav je njegovo ime, Hieronymus, brez dvoma grškega izvora in pomeni sveto ime (*hieron-onomai*), tudi Italijan ali Macžar ni bil, čeprav eni in drugi iščejo njegov rojstni kraj v njihovih deželah. Bil pa je ugleđen Rimljan po duhu in čutenju, vzgojen v kulturi rimskega državljanca, ki jo je s svojim prodornim in neminim duhom bolj kot malokdo pred njim in po njem zaznamoval.

Vsak dan se srečujemo z njegovim prispevkom v zakladnico svetovne kulture: prevodom Svetega pisma iz izvirnih jezikov v latinščino, s katerim se srečujemo pri rimskem bogoslužju, v glashi (besedila psalmov, molitve, samospelov, pasijonov) in v modrih pregovorih, ne da bi se zavedali, da so sad njegovega truda. Njegovo razgibano življenje in legende so navdihovale umetnike, od srednjeveških miniaturistov do znanih slikarjev, kot so Tizian, Leonardo da Vinci in drugi, ki so ga upodobili zdaj kot prevajalca in spokornika, zdaj s kardinalskim ogrinjalom in klobukom, zdaj kot zgaranega starčka v betlehemiški izbi, ko prejema obhajilo kot nagrado in popotnico za prehod v večnost. Kakor je sam posvetil vse življenje prevajanju in razlagi Svetega pisma, tako se mu je le-to oddolžilo z inicialkami in slikami, ki so jih obogatili miniaturisti in slikarji.

Kdo je torej bil sveti Hieronim, kaj bi rekel o sebi? Gotovo ne bi uporabil vzvišenih in izjemnih besed, tudi ne družbenih naslovov, značilnih za naš čas. Morda nam bi dal vedeti le to, da je bil asket in spokornik, ljubitelj samote in tihote, pa mu je Bog namenil drugo službo, ljubitelj Svetega pisma in premišljevanja razodetih resnic, ki jih je z ljubeznijo razlagal drugim, jih branil pred nasprotniki, da je bil neumoren prevajalec in delavec, ki ga je opravil v dobrobit verojučih in slepa človeštva. Dovolj bodi predstavitev in ugotovitve, da je bil neogovorjenih vprašanj, na katera bomo našli odgovor v naslednjih vrsticah, tudi na vprašanje, kje neki je njegov rojstni kraj Stridon.

OSTROŠTVO IN MLADOST

V svojem delu *O slavnih možeh* (*De viris illustribus*) Hieronim po vzoru rimskega zgodovinarja Evzebija predstavi pomembne moške Cerkve od njenih začetkov do njegovega časa. Med njimi na zadnjem mestu predstavi tudi sebe s kratkim zapisom: »Hieronim, rojen očetu Evzebiju, v mestu Stridon, nekdanj na meji med Dalmacijo in Panonijo, ki so ga Goti porušili« (*Hieronimus Patre Eusebio natus, oppido Stridonis, quod a Gothis eversum, Dalmatiae quondam Pannoniaeque confinium fuit*). Kratka predstavitev odpira številna vprašanja: ni navedeno ne leto rojstva, ne meja med Dalmacijo in Panonijo, ne lega Stridona ne kdaj so ga Goti porušili itd. Ti ne popolni podatki so od nekdanj odpirali številna vprašanja, na katera imamo različne in med seboj nasprotujoče odgovore.

Hieronim je bil rojen verjetno leta 345, raje kako leto prej. Od ožjih družinskih članov sta poleg očeta Evzebija znani še imeni mlajšega brata Pavlinijana in tete Kastorine, s katero nista bila v najboljših odnosih, medtem ko sta imeni matere in mlajše sestre neznan. Izhaja iz premožne krščanske družine, ki je poleg preganjanja v času cesarja Dioklecijana (284–305) doživela tudi priznanje katoliške vere (cesar Konstantin: Milanski edikt, 313) in efski koncil (325), ki je nasproti heretikom (arijanecem, pelagijcem) opredelil resnico o Kristusuovi božanski in človeški naravi z veroizpovedjo, ki jo še danes izpovedujemo. V smelo izmed svojih pism omenja mladostne igre na očetovi domačiji s sornstnikom Bonozom, na katerega so ga vezali ne

157

Rafko Valenčič SVETI HIERONIM – NAŠE GORE LIST

Natranjost cerkve svetega Hieronima na Taboru nad Vranskim. Foto: arhiv družine.

samo mladostni spomini, ampak tudi prizadevanje za evangelijsko življenje, spokornost in askezo. Pozneje se je Bonoz odločil za puščavniško življenje nekeje na Kvarnerskih otokih. Brat Pavlinijan pa je postal duhovnik in je Hieronima spremljal do bivanja v Bethehemu. Omenja tudi služničad, katere ravnanje ni bilo vedno mladim v spodbudo. V družini ni bilo pomankanja. Starši so otrokom omogočili domačega učitelja, Hieronimu bivanje v Rimu, kar dokazuje, da je bila družina ugleđna in premožna.

Okrog leta 359 je odšel v Rim skupaj s prijateljem Bonozom. Družil se je z Rufinom, Heliodorom in Bonozom. Za mladostnike, ki so prišli v Rim, so veljala stroga pravila glede prijave, bivanja in študija v mestu. Bivanje je smelo trajati do dvajsetega leta. Bral je Vergila, Horacija in Cicerona, se ubadal z retoriko in grščino, grama-

tiko in pravom. Njegov učitelj je bil Elija Donat. Obiskoval je gledališče, cirkuške igre, pa tudi manj primerna mesta, kar je pozneje obžaloval. Ob nedeljah je obiskoval katacombe in ob njih spoznaval moč krščanstva, za katerega so pričali mučenci. V tem času se je pripravil na prejem krsta, ki so ga tedaj prejemali v odrasli dobi. Po skrbni pripravi ga je verjetno leta 366 krstil pa-pež Liberij (352–366) v lateranski baziliki skupaj s prijateljem Bonozom. Kako leto po krstu sta odšla v Galijo, v Trevir (Trier) ter z odprtih domov in srecem poslušala o mučencih in puščavnikih, kakor so jima pripovedovali izgnanci z vzhoda, med njimi sveti Atanazij Aleksandrijski.

Ko sta se vrnila v Stridon, sta verjetno družinama sporočila, da ne mislita na državniško službo, za katero sta se na željo staršev pripravljala v Rimu, marveč ju priteguje asketično in puščavniško življenje. Hieronim je odšel v bližnjo Akvilejo, kjer se je srečal z duhovnikom Kromacijem, škofom Valerijanom in njegovimi učenci – Rufinom in Heliodorom, pozneje še z Evagrijem iz Antiohije, ki jih je seznanjal z življenjem puščavnikov. Ti mladi kristjani, Hieronim jih imenuje »bor blaženih« (*corus beatorum*), so imeli podobne načrte in pričakovanja – slediti asketom in puščavnikom. Tu se je Hieronim srečal tudi s starčkom Pavlom, doma iz bližnje Konkordije, ki je imel dragoceno biblioteko teoloških rokopisov. V tem času se je Hieronim seznanil tudi z devicami iz sosednje Emone (Ljubljane), ki jim je pisal dve pismi, ter z imeni-hom Antonijem. Ne s prvimi ne z drugim ni imel najboljših odnosov.

Prijateljski krog se je okoli leta 374 razšel: Rufin je odšel v Egipt, Bonoz med puščavnike na nek Kvarnerski otok, Heliodor v Jeruzalem, Evagrij se je vrnil v Antiohijo, Hieronim pa se je, kakor se zdi zaradi svojega vzklipljivega značaja, skregal tako s starši kot s teto Kastorino in emonskimi devicami. Njegova povezanost z rojstnim krajem Stridonom je pojejala, zlasti se po letu 378, ko so Goti kar porušili. Hieronim se je preko Trakije, Ponta, Bitinije, Galacije, Kapa-docije in Cilicije podal na vzhod, v Antiohijo, med askete in puščavnike. Utrujen in obnemogel je našel zatočišče pri prijatelju Evagriju, kjer se je zadržal eno leto.

158